

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

معاونت پژوهش

سروش آسمانی

شرح و تفسیر موضوعی مثنوی معنوی

جلد سوّم

تحقیق و پژوهش

محمدرضا افضلی

افضلی، محمدرضا
سروش آسمانی: شرح و تفسیر موضوعی مثنوی معنوی [مولوی] / به اهتمام و پژوهش
محمدرضا افضلی؛ [برای] جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیة، معاونت پژوهش. -- قم: جامعه
المصطفیٰ ﷺ العالمیة، ۱۳۸۸.
ج۴. (جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیة، معاونت پژوهش؛ ۱۸۰)
ISBN:978-964-195-119-3 (ج۳)
ISBN:978-964-195-121-6 (شابک دوره)
۷۲۰۰۰ ریال
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه.
۱. مولوی، جلال الدین محمد بن محمد، ۶۰۴ - ۶۷۲ق. -- مثنوی -- نقد و تفسیر. ۲. شعر فارسی
-- قرن ۷ق. -- تاریخ و نقد. الف. مولوی، جلال الدین محمد بن محمد، ۶۰۴ - ۶۷۲ق. مثنوی.
شرح. ب. جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیة، معاونت پژوهش. ج. عنوان. د. عنوان: مثنوی. شرح. ه.
عنوان: شرح و تفسیر موضوعی مثنوی معنوی.
ت۷/ج۱/ ۵۳۰۱ PIR
۸۱/۳۱

شرح و تفسیر موضوعی مثنوی معنوی (جلد سوم)

مؤلف: محمدرضا افضلی

چاپ اول: ۱۳۸۸

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ العالمیة

صفحه آرای: سید مصطفی جعفری رحمت آبادی

چاپ: امیران ● قیمت: ۷۲۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، میدان شهدا، خیابان حجتیه، روبه روی مدرسه حجتیه، فروشگاه مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ العالمیة؛ تلفکس: ۰۲۵۱۷۷۳۰۵۱۷
- قم، بلوار محمد امین، سه راه سالاریه، جنب جامعه العلوم، فروشگاه مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ العالمیة؛ تلفن: ۰۲۵۱۲۱۳۳۱۰۶ فکس: ۰۲۵۱۲۱۳۳۱۴۶

www.miup.ir , www.eshop.miup.ir
E-mail: admin@miup.ir, Root@miup.ir

سخن ناشر

گر شدی عطشان بحر معنوی
فرجه‌ای کن در جزیره مثنوی
سرمی در هنر نهفته است که جز عاشقان لطیف‌اندیش، محرم نوشیدن جرعه‌ای از آن نمی‌شوند.
هنر شعر، پرده دیگری از هنر خالق افکند و تا ابد تاج زرینی بر سخن‌سرایی بشر
شد و چه زیباست اگر ناگزیر باید سر زلفی از سخن را با هنر، شانه زد و بومی از رخ
یار را به تصویر کشید؛ با گوهر کلامش و با عشق‌بازی مقربان درگاهش از رخ اندیشه
نقاب افکند و دُرّ سخن را افشان کرد.
شعرا در طول تاریخ، مأذنان افکار و فرهنگ اقوام و ملل گوناگون بوده‌اند. غنای
شعر پارسی زرینه‌ای بر غنای فرهنگی پارسیان بوده و هست و شاه‌بیت اشعار معنوی به
حافظ شیرازی، عطار نیشابوری، مولانا و مثنوی معنویش رقم خورده است.
گران‌بها اثری که در دستان گرامیتان است همتی است قابل تقدیر به قلم فاضل
ارجمند محمدرضا افضلی که در شرح ابیات مولانا نگاشته شده است و اثری منحصر
به فرد در شرح موضوعی مثنوی معنوی می‌باشد.
مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وابسته به جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ العالمية
ضمن قدردانی از مؤلف ارجمند، این اثر را به جامعه ادبی ایران اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
معاونت پژوهش

فهرست

۵.....	سخن ناشر.....
۱۵.....	پیش‌گفتار.....
۲۱.....	۱. عشق و زیبایی‌شناسی.....
۲۱.....	مستی عاشقانه.....
۲۳.....	حقیقت عشق.....
۲۸.....	عاشقان از کمند محسوسات رسته‌اند.....
۳۱.....	عشق عشق.....
۳۷.....	مجدوب عاشق.....
۴۱.....	مناجات عاشق مجذوب.....
۴۵.....	تأثیر عشق.....
۴۸.....	نماز عشاق؛ تفسیری عارفانه از نماز.....
۵۴.....	عشق، نوای بی‌نویان.....
۵۸.....	عشق هرکس، هم‌رنگ خود اوست.....
۵۹.....	گلبانگ عشق و عاشق.....
۸۰.....	معاتبه معشوق با عاشق.....
۸۷.....	کیمیای عشق.....
۸۸.....	منشأ زیبایی جهان درون است نه برون.....
۸۹.....	کونشان عشق وایثار ورضا؟.....
۹۱.....	می‌سعادت و شقاوت.....
۹۳.....	صید عشق.....
۹۴.....	عاشق شدن، تحمل و شایستگی می‌خواهد.....
۹۵.....	فسانه عشق و شور عاشقی.....
۹۸.....	عشق تنهاره رسیدن به حق.....

۹۹	زیبایی پدیده‌ها برگرفته از زیبایی عشق است
۱۰۰	عظمت عشق آسمانی
۱۰۰	عشق حقیقی، جذبه حق را می جوید
۱۰۱	فیضان و هنردیوانگی عشق
۱۰۳	سودای عشق و شوریدگی عاشق حقیقی
۱۰۷	لابه مستانه مستان
۱۱۰	رشک عقل نسبت به جلوه‌های معنویت و حقیقت مطلق
۱۱۲	شوریدگی عاشقان حضرت حق
۱۲۰	اوصاف و ویژگی‌های عشق حقیقی و مجازی
۱۲۱	عشق و الفت و تجانس انسان‌ها
۱۲۴	چه می‌شد اگر عشق بی‌رنج بود؟
۱۲۹	عاشقان، مست وصال الهی‌اند
۱۳۰	ایثارعشاق و سربازی آنان
۱۳۲	شراب عشق و کرّ و فرّ مستانه
۱۳۳	عاشقان حق، همواره در نمازند
۱۳۴	در دل معشوق، جمله عاشق است (اتحاد عشق و عاشق و معشوق)
۱۳۵	اساس خلقت جهان، عشق است
۱۳۵	زیباشناسی و تجلی ساقی ازل
۱۳۷	در جست‌وجوی تندیس عشق (و قلعه هوش ربا)
۱۴۶	لب خموش و دل پر از آوازاها
۱۴۷	فکر تصاحب عشق و تسخیرناپذیری آن
۱۴۸	تراوشات عشق از وجود عاشق
۱۵۰	عاشق حق، جز معشوق، خواسته‌ای ندارد
۱۵۱	عشق و لزوم استعداد و قابلیت عاشق
۱۵۳	حیرانی عاشق در محضر عشق
۱۵۴	نوازش و گدازش عشق
۱۵۵	شعله آتش عشق و گرمی هنگامه عاشقان
۱۵۶	غوغای روحانی و غلغله معنوی در دل عاشق
۱۵۷	گلشن دل‌های عاشقان
۱۵۷	سرّ اصطلاحی بیان کردن اسرارعشق
۱۶۱	۲. انسان‌شناسی
۱۶۱	نوای انسان کامل
۱۶۶	از ویژگی‌های انسان عارف
۱۷۰	دل انسان عارف، لوح محفوظ الهی است

۱۷۱	حسّ ظاهری و حسّ باطنی
۱۷۳	سیما شناسی
۱۷۳	پیدایش اوصاف و شخصیت انسان
۱۷۶	مقام انسان
۱۷۹	عقل و نفس
۱۸۰	روح
۱۸۰	جایگاه انسان کامل
۱۸۴	جمال روح انسانی
۱۸۵	حقیقت انسان خرد ورزیست
۱۸۹	مهم، جوهر انسان است
۱۹۰	پیوند روح آدمی با روح الهی
۱۹۱	مقام عزّت و جلال انسانی
۱۹۴	انسان و هدایت پذیری
۲۰۰	رابطه انسان با خدا
۲۰۳	رهایی از ذلیلت‌های اخلاقی و هوای نفسانی
۲۰۹	حس نوری و نور حق
۲۰۹	عقل کامل و عقل ناقص
۲۱۲	سرّ نگارش انسان
۲۱۳	مثل انسان‌های دین گریز
۲۱۴	انسان و چالش‌های روحی روانی
۲۱۷	جایگاه رفیع انسان
۲۲۱	سیر تکاملی هستی و انسان
۲۲۲	ارزش و اهمیت خودشناسی
۲۲۳	ظرفیت ذهنی و عقلی انسان‌ها متفاوت است
۲۲۴	روان‌شناسی و حالات درونی انسان
۲۲۷	حقیقت حقیقت انسان
۲۳۰	معراج پدیده‌ها و انسان
۲۳۱	نور معرفت و تجلی شهودی حضرت حق
۲۳۸	بازتاب اعمال
۲۴۰	واقف بودن اولیا بر ضمیر انسان‌ها
۲۴۲	نغمه‌های دنیایی و نغمه‌های الهی
۲۴۵	پیوند مردان حق با حق
۲۴۶	قابلیت انسان
۲۴۹	سیر معرفتی در عالم انسانی
۲۵۳	سیر و رابطه روح

۲۵۷	قوت اصلی بشر، نور خداست
۲۵۷	کاویدن خود و اجتناب از فراقکنی (محاسبه و معاتبه)
۲۶۰	جایگاه عقل کسبی و عقل وهبی
۲۷۲	حجاب روح ربّانی و هویت الهی انسان
۲۷۶	انسان‌شناسی مولانا
۲۷۷	ریشه بدی‌ها و خوبی‌ها در درون خود انسان
۲۸۰	سقوط معنوی انسان
۲۸۳	تمثیلی طنزآمیز در سرزنش انسان
۲۹۰	انسانیت انسان
۲۹۲	ستایش انسان
۲۹۵	انسان و لزوم حفظ جایگاه این جهانی و آن جهانی
۳۰۰	ستاره بلند جایگاه روح انسان
۳۰۴	عظمت جایگاه روح انسان
۳۰۵	کائنات واله و شیدای عشق‌اند
۳۰۶	تازیانه قهر عشق
۳۰۷	مست شراب عشق الهی
۳۰۷	سنت و قانون تدریج در سیر کمالی انسان
۳۰۸	حقیقت انسان گنج حقیقی است
۳۱۵	سطوت انسان کامل در وصف نگنجد
۳۱۸	مقام خلیفه‌الله ای انسان
۳۲۲	عالم خیال، در کشاکش تکاپوی خویش
۳۲۵	ضمیرناخودآگاه و خودآگاه انسان
۳۲۷	تغییر و تحول روانی انسان
۳۲۸	خیال فراق
۳۲۹	۳. اخلاق و آسیب‌شناسی
۳۲۹	هواها و هوس‌ها
۳۳۰	مذمت گفتن به وقت خاموشی
۳۳۲	حسادت کار شیطان است
۳۳۳	خود پرستی
۳۳۵	شهرت طلبی و مضرات آن
۳۳۹	تکبر و خودبینی
۳۵۱	مذمت از ریا و خودنمایی
۳۵۲	مذمت از قیاس و علم ظاهری
۳۵۵	آسیب شناسی: مذمت ازدنی‌گرایی

۳۵۷ خواب غفلت
۳۵۸ آتش شهوت
۳۵۹ آتش بخل و آزمندی
۳۶۰ انتقاد از پندارگرایی
۳۶۱ خشم و شهوت
۳۶۴ خود بینی
۳۶۴ خلوت از اغیار
۳۶۶ شیطان و شطرنج زندگی
۳۷۰ گذشتن از امیال نفسانی
۳۷۲ آسیب شناسی: کینه توزی
۳۷۳ آسیب شناسی: مذمت از تقلید
۳۷۹ آسیب شناسی: مذمت از طمع ورزی
۳۸۱ انتقاد از حسد و حسودان
۳۸۲ حيله و مکر
۳۸۲ اجتناب از بدگمانی و تهمت
۳۹۲ انتقاد از سرمستی و خود بینی
۳۹۴ غفلت از خود
۳۹۵ خشم و غضب
۳۹۶ آسیب شناسی: بدگفتن و غیبت کردن
۳۹۷ تجاوز به حقوق مردم
۳۹۷ نقد حرص و آرزو و خود بینی
۴۰۱ غفلت زدایی، راه شنیدن سروش الهی
۴۰۲ گناه چشم و بازتاب آن
۴۰۲ حرص، جلوه‌ای از شهوت
۴۰۴ راه مداوای حسد
۴۰۵ غرور، تباه کننده شخصیت
۴۰۸ شهرت طلبی و مقام پرستی
۴۱۳ حماقت و جهالت
۴۱۵ حرص و ولع
۴۱۶ غرض ورزی حجاب آفرین است
۴۱۷ سرانجام علائق نفسانی دنیاگرایان
۴۱۸ نقدی بر شکل گرایی و ظاهر بینی
۴۱۹ گندم نمایان جو فروش
۴۲۷ چرب زبانی‌های نفس و شیطان صفتان
۴۲۹ منع زکات و حيله گری بلا آفرین است

۴۳۰	چهرهٔ بداندیشان
۴۳۱	بی‌وفایی دوستان، ناگوارتر از جفای دیگران
۴۳۲	نقد مغروران دنیاپرست
۴۳۳	عوامل پیمان‌شکنی و عواقب آن
۴۳۵	آفت طمع و شهوت‌دنیایی
۴۳۶	نقد مدعیان بی‌کمال و احمق
۴۳۹	نقد عالمان دنیایی
۴۴۰	مذمت طمع
۴۴۰	مضرات کج‌اندیشی و کژروی
۴۴۹	زبان ترجمان شخصیت انسان
۴۵۲	پرهیز از تجاوز به حریم دیگران
۴۵۲	مذمت از رذیله ریا
۴۵۲	اسیران نفس یا مدعیان دنیا پرست
۴۵۳	پرهیز از تفرقه و بازتاب شخصیت
۴۵۷	عیب‌جویان گمراه‌ترند
۴۵۸	دنیاپرستان خوابناک
۴۶۲	عاقبت گناه‌کاری، رسوایی است
۴۶۶	اسیران دنیا
۴۶۷	ارزش احسان و زشتی خست
۴۷۰	تیغ دادن در کف زندگی مست
۴۷۱	حسرت پویا و حسرت ایستا
۴۷۳	هزل تعلیم است، آن را جد شنو
۴۷۵	قدرت امیال نفسانی انسان
۴۷۷	سه گروه سزاوار ترحمند
۴۷۸	ظلم چبود، آب دادن خار را
۴۷۸	حسادت شیطانی
۴۸۲	استکبار شیطان
۴۸۶	صبح کاذب و صبح صادق
۴۸۷	آزمند و سراب زندگی
۴۸۷	مکر و حيله‌های شیطانی
۴۹۰	وهم و خیال و بدگمانی، مانع راه معرفت
۴۹۲	مضرات دوست و هم‌نشین بد
۴۹۳	دل‌سپردن به عوامل دنیایی، ما را به حقیقت نمی‌رساند
۴۹۴	نقد می‌گساری باده دنیوی
۴۹۷	اسیران شهوت

۵۰۲	نقد عالمان مغرور و ریاکار.....
۵۰۴	نکوهش ظاهرگرایان.....
۵۰۴	مذمت دنیا، دنیاگرایی و جاه‌طلبی.....
۵۰۶	نقد پست و مقام دنیوی.....
۵۰۷	نقد زهد دروغین.....
۵۰۸	نقد بی‌وفایی دنیا و دنیاپرستان.....
۵۱۰	نقد رزيله طمع و طمّاعی انسان.....
۵۱۱	حرص و هوس دام حسرت بار انسان.....
۵۱۲	قبل از تحریکات شیطان به خدا پناه ببر.....
۵۱۴	باز هم امیدوار باش.....
۵۱۴	فریفته دنیا، فریفته شیطانند.....
۵۱۵	مذمت حرص نابه‌جا و زندگی پُرشقاوت.....
۵۱۶	گلایه از سطحی‌نگری مستمعان.....
۵۱۷	تعفن باطنی انسان بخیل و تنگ چشم.....
۵۱۸	نقد خام‌اندیشان پیر.....
۵۱۹	روابط اخلاقی و اجتماعی مردم.....
۵۲۰	نقدی بر عمل‌کرد حاکمان ستمگر.....
۵۲۰	مذمت از اهانت و جفا به پیران و سالمندان.....
۵۲۱	سوء الظن و بدگمانی.....
۵۲۲	تأثیر خصلت‌ها در سرنوشت انسان.....
۵۲۳	نقد تقلید و قشرگرایی و دهان‌بینی.....
۵۲۷	شیطان دلال و خریدار مروارید ایمان!.....
۵۲۸	نیرنگ‌های دنیا و شیطان.....
۵۳۰	الانسان حریص علی ما مُنع.....
۵۳۲	نقد قشرگرایان محجوب.....
۵۳۴	ناکارایی ایمان یاس.....
۵۳۴	مطامع دنیایی، آب و رنگ بی‌ارزش است.....
۵۳۶	زورمداری و نادانی، سلاح شیطان.....
۵۳۷	بانگ نومیدی و رحمت الهی.....
۵۳۸	عُجب و خودبینی معنوی.....
۵۴۱	امهال الهی و طغیان و ناسپاسی انسان.....
۵۴۳	نقد متعصبین ناآگاه و بیگانه از عالم وحدت و یگانگی.....